

<https://doi.org/10.28925/2524-0757.2021.211>
УДК 94(438+470)“1573”:328

Марія Мотуз,

аспірантка кафедри історії України
Історико-філософського факультету
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

Mariia Motuz,

Postgraduate Student
of the Faculty of History and Philosophy,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine

e-mail: m.motuz.asp@kubg.edu.ua
ORCID iD: 0000-0002-3436-3059

Ян Замойський як представник Белзького воєводства на Варшавському конвокаційному сеймі 1573 року

У статті представлена позиція Яна Замойського як єдиного посла Белзького воєводства на Варшавському конвокаційному сеймі 1573 року, що дозволяє наочніше зрозуміти діяльність шляхти белзької землі на сеймах Речі Посполитої наприкінці XVI століття. Акцентується увага на поглядах шляхти українських воєводств, які багато в чому були суголосними з позицією представників Великопольщі та Малопольщі. Зокрема, в ухвалених у Белзі, Віслиці та Шрьоді інструкціях містяться положення про необхідність вироблення правил майбутньої елекції, а також визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики на період безкоролів'я.

Ключові слова: Сигізмунд II Август, безкоролів'я, Белзьке воєводство, Ян Замойський, конвокаційний сейм.

Jan Zamojski as a Representative of the Belz Voivodeship at the Warsaw Convocation Sejm in 1573

The main purpose of the article is to study the position of Jan Zamojski as the sole ambassador of the Belz Voivodeship at the Warsaw Convocation Sejm in 1573. Such work will provide a better understanding of the sejm activities of the nobility of the Belz land in the late 16th century. The methodological basis of the article is the general scientific methods of critical analysis and synthesis. Among the special historical methods can be distinguished historical-comparative and problematic-chronological approaches. Legislative achievements of the pre-convocation sejms of Belz, Kalisz, Krakow, Poznan and Sandomierz voivodeship, resolutions of the Warsaw Convocation Sejm in 1573 and private correspondence of Jan Zamojski in this period were used as a source base. Comparing the provisions of the instructions of the Belz pre-convocation sejm with the proposals of Wielkopolska and Malopolska ambassadors, as well as analysing Zamojski's letters at this time, we came to the conclusion that the views of the Ukrainian voivodeship largely coincided with those of Wielkopolska and Malopolska. In particular, in the instructions adopted in Belz, Wisla and Schröd, we come across mentions of necessity to agree on the time, place of election and form of participation of the nobility in this process, as well as to determine the principles of domestic and foreign policy for the interregnum. In addition, the Belgian ambassador Zamoyski in a letter to the provincial officer of the Ruthenian voivodeship Yakub Herburt put forward the idea

of a common Sejm for all Ukrainian lands. In part, such statements can be interpreted as a rhetorical tool that helped Zamoyski achieve the main political goal at the time — to expand the circle of his supporters in different regions of the Commonwealth.

Key words: Sigismund II Augustus, interregnum, Belz Voivodeship, Jan Zamoyski, Convocation Sejm.

Завершення земного шляху польського короля Сигізмунда II Августа у липні 1572 року означувало початок нового періоду в історії Речі Посполитої — доби виборної монархії. До цього моменту елекції були радше формальністю, оскільки наступного володаря обирали в межах тієї ж династії. Проте відсутність у останнього Ягеллона на польському престолі нащадків докорінно змінила ситуацію. Тож на локальних сеймиках і зібраннях, організованих у різних регіонах Речі Посполитої протягом липня — грудня 1572 року, розглядалися питання не лише про форму, час і місце майбутніх виборів, але й про зовнішню та внутрішню політику на час безкоролів'я. Своєрідним підсумком таких обговорень став Варшавський конвокаційний сейм, який відбувся з 6 по 28 січня 1573 року.

У сучасній польській та українській історіографії немає окремого дослідження, присвяченого вивченню позиції белзького старости Яна Замойського на Варшавському конвокаційному сеймі 1573 року. Однак дотичні до питання проблеми парламентаризму в Речі Посполитій викладені у дослідженнях Урсули Августиняк “Historia Polska 1572–1795” (Augustyniak U., 2008), Єви Дубас-Урванович: “Koronne zjazdu szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta” (Dubas-Urwanowicz E., 1998), “Bezkrólewie — czas integracji czy podziałów?” (Dubas-Urwanowicz E., 1994, S. 35–43), “Królestwo bez króla? Kompetencje monarsze w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta” (Dubas-Urwanowicz E., 2002, S. 145–158), Станіслава Плази «Wielkie bezkrólewia», Олексія Вінниченка, Віталія Михайловського та ін. Також назвемо біографічні нариси про Яна Замойського — праці Рейнольда Гайдештайна “Życie Jana Zamoyskiego” (Morzycka F., 1898), Казімежа Тишковського “Jan Zamoyski, hetman i kanclerz wielki koronny” (Tyszkowski L., 1934), Станіслава Гржибовського “Jan Zamoyski” (Grzybowski S., 1998).

Основою джерельної бази статті стала інструкція передконвокаційного белзького сеймика послу Яну Замойському на Варшавський конвокаційний сейм 1573 року¹. Також були використані ухвала зібрання краків'ян і сандомир'ян у Віслиці, опис спільного для Каліського та Познанського воєводств сеймика у Шрьоді, законодавчий

додаток Варшавського конвокаційного сейму 1573 року, приватне листування Яна Замойського у період першого безкоролів'я.

Мета статті полягає у дослідженні позиції Яна Замойського як представника Белзького воєводства на Варшавському конвокаційному сеймі 1573 року.

У перші місяці після смерті володаря Сигізмунда II Августа шляхетська спільнота Речі Посполитої, за переконанням багатьох дослідників, проявила свою відповідальність та свідомість, перебравши на себе монарші функції та компетенції (Dubas-Urwanowicz E., 1998, S. 21). Місцеві сеймики, на які шляхта неодноразово збиралася задля дискусій про подальшу долю держави, стали зразком для понадлокальних зібрань. Саме таким і став сенаторський з'їзд у Касках, на якому представники великопольської та малопольської провінцій ухвалили рішення про організацію у Варшаві конвокаційного сейму на свято Трьох Королів (6–28 січня 1573 року). Виданий примаком Якубом Уханським після Каського зібрання універсал передбачав, що підсумком конвокаційного сейму стане формулювання та погодження правил майбутньої елекції, а також засад зовнішньої і внутрішньої політики до обрання наступного монарха (Dubas-Urwanowicz E., 1998, S. 21).

Універсал про скликання передконвокаційного сеймика Белзького воєводства за підписом белзького каштеляна Анджея Тенчинського датується 5 груднем 1572 року. Варто відзначити, що згідно з традицією видання таких документів належало до компетенції воєвод. Однак белзький воєвода Анджей Дембовський помер ще у 1571 році. А привілей про надання цього уряду його наступнику Анджею Тенчинському відноситься вже до часів правління польського короля Генріха Валуа (1574 рік) (Gmiterek H., 1992, S. 68). Тож ми можемо обережно припустити, що саме відсутність белзького воєводи у часи першого *interregnum* стала причиною того, що саме белзький каштелян виступив з ініціативою про проведення передконвокаційного сеймика. До того ж на схожі пояснення ми опосередковано натрапляємо і в тексті універсалу: “Iz powinności urzędu swego...prze niesposobne zdrowie i zesze lata IMci p. wojewody bełskiego...gdyż p. Woziczinski, któregoście WMc na zjazd ruski słać raczyli...”².

Тобто відповідно до обов'язків свого сенаторського уряду, зважаючи на відсутність воєводи, белзький каштелян Анджей Тенчинський

¹ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich rkps. 15964, t. I, vol. I: Lauda sejmikowe bełskie 1572–1673. S. 7–9.

² Там само. S. 6.

звертався до шляхти Белзького воєводства із закликом зібратися на сеймик задля обговорення нагальних питань і вироблення спільного плану дій. Необхідність такого зібрання белзький каштелян пояснював важливістю виробити інструкцію для послів на майбутній конвокаційний сейм у Варшаві. До того ж Анджей Тенчинський згадував про сеймики у Руському (до наших днів збереглася інформація про зібрання холмської шляхти у Красноставі 29 вересня 1572 року (Bohdya W., Gmiterek H., Ternes J., 2013, S. 25–28) і вишенський сеймик 14 грудня 1572 року (Dubas-Urwanowicz E., 1998, S. 11), даних же про діяльність галицького сеймика у цей період ми не маємо) й Волинському воєводствах (Там само).

Під час передконвокаційного сеймика у Белзі (13 грудня 1572 року) було обрано белзького старосту Яна Замойського як єдиного посла на Варшавський конвокаційний сейм, що частково може свідчити про популярність Замойського і позитивну репутацію його серед белзьких шляхтичів. Водночас варто додати, що за традицією Белзьке воєводство на сеймах мали репрезентувати четверо послів (Михайловський В. 2018, С. 66). Також було вироблено інструкцію, положення якої пропонували розглянути у межах конвокаційного сейму.

Зокрема, перший пункт ухвали зобов'язував Яна Замойського дотримуватися ухвалених на сеймику положень і прозвітувати про ухвалені на конвокаційному сеймі рішення після свого повернення:

...Pan poseł nasz... nie będzie nicz stanowił więcej ani sprawował, ale telko odpowiedz wziąwszy, do nas się wroczy, w czym rozumiemy, isz nam na wierze u stateczności jego nicz nie żydzie³.

Далі ми натрапляємо на згадку про те, що право брати участь у виборах наступного монарха є невід'ємною вольністю кожного шляхтича, що була їм надана ще за часів Королівства Польського. Тож белзький староста Замойський мав про це пам'ятати під час спільного обговорення із представниками інших регіонів Речі Посполитої питання про форму майбутньої елекції⁴. За означенням Єви Дубас-Урвановіч, саме це питання стало приводом гострої суперечки у період першого безкоролів'я. Частина річпосполитського шляхетського соціуму наголошувала на тому, що кожен шляхтич має право особисто брати участь у виборах монарха (частково це можна трактувати тезою Едварда Опалінського про те, що в уявленнях тогочасної польської політичної культури особиста участь у політичному житті держави, зокрема й у виборах монарха,

виступала ознакою праведного шляхтича) (Opaliński E., 1995, S. 81–121), натомість решта ж шляхтичів виступала за представницьку форму (Dubas-Urwanowicz E., 1994, S. 40).

Ранньомодерний біограф Яна Замойського Рейнольд Гейденштейн (Morzyska, 1898, S. 14–22), а за ним і польський історик першої половини ХХ століття Казімеж Тишковський (Tyszkowski K., 1934, S. 16–19) відзначали, що за період першого безкоролів'я белзький староста Замойський змінив свою позицію щодо цього питання. Якщо у перші місяці по смерті короля Сигізмунда II Августа він акцентував на необхідності особистої участі кожного шляхтича у виборах наступника на польському престолі (такі заяви допомогли б Я. Замойському досягти головної його на той час політичної мети — збільшити коло прихильників у різних регіонах), то згодом Замойський став активним прихильником представницької форми елекції.

Шляхта Речі Посполитої, продовжував Е. Опалінський, мислила не лише категорією шляхетських прав. Доволі часто в тогочасній політичній риториці звучало й поняття шляхетських обов'язків. Найчастіше серед шляхетських повинностей згадували необхідність обороняти кордони держави (зокрема й у період *interregnum*) і регулярно сплачувати податки (побори). На такі думки ми натрапляємо й в інструкції белзького передконвокаційного сеймика, як-от: шляхтичі Белзького воєводства, котрі не братимуть участь у конвокаційному сеймі, зобов'язувалися стати до оборони південно-східних кордонів⁵. Очевидно таке рішення стало причиною того, що Ян Замойський став єдиним послом цієї землі на конвокаційному сеймі 1573 року.

В останньому ж пункті белзької ухвали згадувалося фінансове питання. Зокрема, наголошувалося на тому, що кошти, якими відає коронний підскарбій, варто витратити виключно на потреби шляхетського стану та Речі Посполитої⁶.

Цікавим і корисним для нашого дослідження стало й звернення до приватного листування белзького старости Яна Замойського цього часу. Адаже аналіз кореспонденції дозволив більш детально охарактеризувати особисту позицію Замойського у добу першого *interregnum*, саме тоді, коли він лише розпочинав свою активну політичну кар'єру. На початку 1570-х років Ян Замойський, за твердженням Войцеха Соколовського (Sokołowski W., 1997, S. 104–113), використовував задля розширення своєї мережі взаємин насамперед родинні зв'язки — контактував із представниками родин Гербутів (з якої походила його мати Анна) й Замойських (Grzybowski S., 1998, S. 11–29).

³ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich rkps. 15964, t. I, vol. I: Lauda sejmikowe bełskie 1572–1673. S. 7.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

Саме цим, ймовірно, можна трактувати фігурування серед осіб, з якими Ян Замойський листувався у 1572 році, Якуба Гербурта (котрого польський історик кінця XIX — початку XX століття, дослідник архіву Яна Замойського В. Собеський ідентифікував як брата белзького каштеляна у 1564–1570 роках Яна Гербурта, дядька Яна Замойського). У листі до нього, що датується листопадом 1572 року, белзький староста Замойський не лише повідомляв останні політичні новини в Речі Посполитій — про зібрання у Колі 15 жовтня 1572 року та сенаторський з'їзд у Касках (Sobieski W., 1904, S. 14–15), але й покликався на Конфедерацію руських земель 1436 року:

...A zda mi się zebyscie WM. P. deputaczi tak do Belzan iako do Wolyńców i do innych ziem Russkich pisali, zwywaiącz ich na ten ziazd, przekladaiacz to, isz pod taki czas i w takowych rzeczach tedy za przodkow naszych te wszystkie woiewodztwa społem o sobie i o swych wolnościach, a nie osobno radzili, iako to i z onei confederaciei nad rzeką Rakiem okazuje szie (Sobieski W., 1904, S. 15).

Ця деталь зацікавила нас найбільше. Ймовірно, що витяг із акту цієї Конфедерації потрапив до рук Яна Замойського під час його роботи секретарем в королівській канцелярії над створенням інвентаря Коронного Архіву. Схожу тезу висловив і В. Собеський у коментарі до цього листа. Нагадування про цю давню подію⁷ відіграло для белзького старости Замойського роль засобу для обґрунтування доцільності ідеї про спільний для всіх українських земель Речі Посполитої сеймик. На цьому зібранні, за твердженням Я. Замойського, шляхта руських земель мала б обрати послів на конвокаційний сейм. Той факт, що белзький староста виокремлює у листі белзьку й волинську землі, дає нам змогу обережно припустити, що в його уяві Волинь належала до спільного руського простору, попри те, що ці землі увійшли до складу Королівства Польського лише за три роки до того (за умовами Люблінської унії). Це не має дивувати, оскільки, за твердженням В. Михайловського, вже на Люблінському сеймі 1569 року сенатори Руського воєводства наголошували на своїй спільності з брацлав'янами, волинянами й киянами (Михайловський В. та ін., 2019, С. 64). Є. Дубас-Урвановіч висловлює суголосне цій думці твердження — в ухвалах сеймиків Руського воєводства другої половини 1572 року також з'являється інформація про Конфедерацію

⁷ Згадки про конфедерацію белзької, подільської, перемишльської, сяноцької, галицької та холмської земель від 1436 року представники українських земель у період першого безкоролів'я використовували задля аргументації необхідності спільної участі сенаторів і шляхтичів у елекції.

белзької, львівської, сяноцької, перемишльської та галицької земель 1436 року, знову ж таки задля легітимізації шляхетських зібрань по смерті короля Сигізмунда II Августа.

Почасти апелювання Яном Замойським до Конфедерації 1436 року можна пояснити тим, що в ранньомодерну добу, за словами Н. Яковенко, задля обґрунтування кожної інновації необхідно було віднайти паралелі цієї інновації в минулому (Яковенко Н., 2002, С. 311).

Водночас можна згадати тезу Г. Міхаляк, що у першій половині 1570-х років белзький староста Замойський, маючи амбітні плани щодо стрімкої політичної кар'єри, прагнув здобути популярність серед шляхти багатьох воєводств Речі Посполитої (Michalak H., 1986, S. 25–28). Тож згадка про волинську землю у листі до Якуба Гербурта могла виступати риторичним засобом для підтвердження наявності у Замойського контактів і в цьому регіоні.

На відміну від белзького посла Яна Замойського, представники Руського воєводства на конвокаційному сеймі 1573 року, за твердженням Є. Дубас-Урвановіч, мали наполягати на розгляді виключно питання про майбутні вибори монарха. Крім того, історикinia відзначає, що шляхта Руського воєводства окремо згадувала про домінування сепаратистських тенденцій серед шляхетської спільноти тієї частини Великого князівства Литовського, що не була інкорпорована до Королівства Польського за умовами Люблінської унії. Саме цим пояснювалося рішення відправити Станіслава (1520/1521 — 1588 рр.) та Миколая Жолкевських як послів до Волинського й Підляського воєводств (Dubas-Urwanowicz E., 1998, S. 11–50). Такі заяви мали під собою підґрунтя. Приміром, польський вчений Генріх Люевич у монографії “Gniewów o unię ciąg dalszy: stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588” підкреслював, що частина сенаторів та шляхти Великого князівства Литовського розглядала період першого безкоролів'я як час для можливості повернути втрачені внаслідок Люблінської унії території (Lulewicz H., 2002, S. 115–137).

Проаналізувавши інструкцію, ухвалену на спільному для Краківського та Сандомирського воєводств сеймику у Віслиці, можемо сказати, що її положення досить подібні до тез белзької ухвали. Головним питанням, яке малопольські послы мали розглянути на конвокаційному сеймі, постає майбутня елекція. Про позицію послів з Краківського та Сандомирського воєводств щодо форми виборів монарха ми можемо судити лише опосередковано. Так, малополяни трактували шляхетське право участі в обранні короля давньою вольністю, дарованою ще їхнім славним предкам. Краківські та сандомирські послы мали пристати на рішення про стягнення нового податку, якщо таке буде

прийняте у ході конвокаційного сейму. Згадували в цій інструкції і про необхідність виплати боргу жовнірам, що обороняють кордони Речі Посполитої (Kutrzeba S., 1932, S. 20–23).

Задля більш цілісного розуміння того, які питання вважали актуальними шляхтичі різних регіонів Речі Посполитої у цей період, ми вивчили позицію послів з великопольських земель на конвокаційному сеймі 1573 року. У нагоді нам став опис перебігу спільного для Кальського та Познанського воєводств сеймика у Шрьоді (Orzelski S., 1856, S. 24), оскільки законодавчий доробок цього зібрання до наших днів не зберігся (Dworzaczek W., 1957, S. 8). У ньому йдеться про те, що великопольські послы, яких названо представниками не лише Великопольщі, але й Королівської Пруссії, під час конвокаційного сейму мали наполягати на вирішенні питання майбутньої елекції та вимагати від краківських воєводи й єпископа прозвітувати про витрату коштів, отриманих тими під час Книшинського з'їзду. Ймовірно, йшлося про так званій Книшинський скарб — коштовності та гроші, що в останні роки свого життя зберігав король Сигізмунд II Август (Augustyniak U., 2008, S. 140–149).

Зіставлення між собою ухвал малопольських і великопольських передконвокаційних сеймиків дає нам змогу резюмувати, що представники цих провінцій Речі Посполитої консолідувалися щодо питань, які вони пропонували розглянути на конвокаційному сеймі 1573 року. Найважливішим для всіх них було узгодження дати і місця майбутньої елекції та форми участі шляхти у виборах володаря. В інструкціях, ухвалених під час зібрань у Белзі та Віслиці, ми натрапляємо і на згадки про необхідність забезпечити внутрішній спокій (йшлося про діяльність каптурових судів) і зовнішню безпеку (мова йшла насамперед про оборону південно-східних кордонів від татарських нападів). Послы ж від Руського воєводства зосереджувалися на важливості придушення сепаратистських тенденцій, що домінували серед частини шляхетської спільноти Великого князівства Литовського. Представники Кальського та Познанського воєводств прагнули з'ясувати, якою є доля Книшинського скарбу померлого володаря Сигізмунда II Августа.

Розгляду й вирішенню питання про безпеку Речі Посполитої на період *interregnum* і приготувань до майбутньої елекції і був присвячений конвокаційний сейм, що проходив у Варшаві з 6 по 28 січня 1573 року. Конвокаційний сейм 1573 року мав форму генеральної конфедерації, що означало ухвалення рішень більшістю голосів. Маршалка Посольської ізби під час цього конвокаційного сеймика не було обрано, натомість ним кожного дня ставав посол іншого воєводства чи землі (Grodziski S., 2008, S. 304).

Більш детально про діяльність белзького старости Яна Замоїського напередодні та під час конвокаційного сейму 1573 року ми дізнаємося насамперед з біографічних нарисів, присвячених йому. Як вже зазначалося, Р. Гайденштайн у своїх трактатах творив «міф» коронного канцлера й великого коронного гетьмана Замоїського. Одним із ключових складників цієї концепції стала теза про те, що Замоїський був постійним представником шляхетських інтересів (*trybun mas szlacheckich*). Цьому, за означенням автора, сприяла віра, любов і повага з боку шляхтичів, яку Замоїський здобув вже в перші роки своєї активної політичної діяльності, зокрема й на конвокаційному сеймі 1573 року. Р. Гайдештайн переконував, що шляхетському загалу неабияк припала до душі виголошена Замоїським на цьому сеймі промова:

...W wolnej Rzeczypospolitej obok praw dla wszystkich równych, nic niema słusniejszego i zasadniejszego nas równosc głosow. Kiedy na wojnie każdy osobiście broń dźwiga, suszenie też, aby każdy osobiście głos dawał (Morzycka F., 1898, S. 15).

Щоправда, наводячи уривок із цієї промови, Р. Гейденштейн не посилається на жодне історичне джерело. Однак його теза про те, що ця промова допомогла Замоїському здобути прихильність шляхетської спільноти багато в чому суголосна думці Є. Дубас-Урвановіч. Дослідниця наголошує на тому, що шляхетський загал активно наполягав на обов'язковій участі у виборах не лише сенаторів (як пропонував примас Якуб Уханський), але й шляхти. Тож ми можемо обережно припустити, що такі заяви Замоїського дійсно могли стати одним із факторів, які допомогли йому збільшити коло прихильників і побудувати широку клієнтарну мережу в майбутньому.

Результати роботи конвокаційного сейму 1573 року представлені в збереженому до наших днів законодавчому доробку. Перший правовий акт, що був ухвалений під час цього сейму, — «Каптур по смерті світлої пам'яті короля Сигізмунда Августа» — визначає правила функціонування і межі компетенцій каптурових судів (документ також містить згадку про численні заслуги останнього представника династії Ягеллонів на польському престолі перед державою). Каптурові суди замінювали земські та гродські судові інстанції на період безкоролів'я. Р. Гайденштайн наголошував на тому, що саме белзький староста Ян Замоїський першим у всій Речі Посполитій виступив з ініціативою створення каптурових судів, які б діяли до обрання нового монарха. Зробити висновок про те, наскільки правдивим є це твердження, досить важко, оскільки автор знову ж таки не підтверджував свою думку посиленням на будь-які джерела. Опосередковану відповідь на це питання дає аналіз ухвал першої (від 21 липня 1572 року) та другої (від вересня

1572 року) конфедерацій Белзького воєводства, який здійснила Є. Дубас-Урвановіч. Дослідниця не натрапила у цих джерелах на конкретні згадки про створення каптурових судів, а зустріла лише загальні положення про важливість внутрішнього спокою на теренах Речі Посполитої в часи *interregnum*. Історикиня робить припущення, що під висловом про внутрішній спокій белжани мали на увазі зокрема й діяльність судочинства (Dubas-Urwanowicz E., 1998, S. 11–50).

На варшавському конвокаційному сеймі 1573 року погодили ще один інструмент, який мав забезпечити мирне співіснування різновірців у майбутньому. Ухвалена на цьому зібранні Варшавська конфедерація гарантувала релігійним дисидентам рівні з католиками права у суспільно-політичному житті. Цей правовий акт мав вирішальне значення для українських воєводств Речі Посполитої, оскільки на цих землях (як і на теренах Великого князівства Литовського) мешкало найбільше православних і протестантів. Підписав акт Варшавської конфедерації й белзький староста Ян Замойський (Grodziski S., 2008, S. 304–308).

Як бачимо, під час варшавського конвокаційного сейму 1573 року шляхетська спільнота Речі

Посполитої ухвалила порядок майбутніх виборів володаря, а також врегулювала життя держави на час *interregnum* — вирішила питання про діяльність каптурових судів та оборони кордонів від неприятелів. Окрім того, акт Варшавської конфедерації зрівняв у правах різні конфесії.

Отже, відхід від влади останнього представника Ягеллонської династії на польському престолі суттєво вплинув на внутрішню ситуацію та зовнішнє становище Речі Посполитої. Відсутність у Сигізмунда II Августа нащадків поставила шляхетський загал перед подвійним викликом — визначити засади майбутньої елекції та забезпечити життя держави на час безкоролів'я. Протягом грудня 1572 року у різних регіонах держави відбулися передконвокаційні сеймики, де обрали послів на конвокацію та виробили інструкції з положеннями, які пропонували розглянути на вальному сеймі. На основі аналізу інструкції белзького сеймика та приватного листування Яна Замойського можна стверджувати, що останній консолідувався з послами інших українських, великопольських і малопольських земель на конвокаційному сеймі 1573 р.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Вінниченко О. Інструкція передсеймового сеймику Холмської землі 1593 року. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Історично-філософської секції*. 2002. Т. ССХLIII. С. 318–341.
- Вінниченко О. Невиданий 26-й том “*Aktow grodzkich i ziemskich*”. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1998. Вип. 33. С. 207–217.
- Камінський А.-С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.
- Михайловський В. Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С.46–62.
- «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / В. Михайловський, Олексій Вінниченко, Ігор Тесленко, Петро Кулаковський / За ред. Віталія Михайловського. Студії з історії парламентаризму на українських землях у XIV–XX ст. Том I. Київ : Темпора, 2018. 384 с. 3 іл.
- Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. Київ : Критика, 2002. 416 с.
- Akta sejmikowe ziemi chełmskiej 1572–1668 / red. W. Bohdyra, H. Gmiterek, J. Ternes. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013 (Fontes Lublinenses. V). 739 s.
- Akta sejmikowe województwa bełskiego. Lata 1572–1655 / red. M. Zwierzykowski, R. Kołodziej. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, 2020. 813 s.
- Akta sejmikowe województwa Krakowskiego. T. 1, 1572–1620 / red. S. Kutrzeba. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1932. 244 s.
- Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. T. 1, (1572–1632). Cz. 1, 1572–1616 / red. W. Dworzaczek. Poznań: Wydawnictwa Źródłowe Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1957. 537 s.
- Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego / red. W. Sobieski. Warszawa: Polska akademia umiejętności w Krakowie, 1904. T. I:1553–1579. 530 s.
- Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 1006 s.
- Dubas-Urwanowicz E. Bezkrólewie — czas integracji czy podziałów? *Przegląd Historyczny*. 1994. 85/1–2. S. 35–43.
- Dubas-Urwanowicz E. Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 1998. 382 s.

- Dubas-Urwanowicz E. Krolewstwo bez krola? Kompetencje monarsze w dwóch pierwszych bezkrólewskich po śmierci Zygmunta Augusta. *Przegląd Historyczny*. 2002. 93/2. S. 145–158.
- Grzybowski S. Jan Zamoyski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1998. 298 s.
- Jan Zamoyski. Wielki kanclerz i hetman koronny. *Życiorys* / red. F. Morzycka. Łódź: Druk J. Tyszkowski Szczesniewskiego i S-ka, Piotrkowska 141. 1898. 125 s.
- Jan Zamoyski. Wielki kanclerz i hetman koronny. *Życiorys*. Red. F. Morzycka. Łódź, 1898.
- Lulewicz H. Gniewów o unię ciąg dalszy. *Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2002. 457 s.
- Michalak H. Jan Zamoyski — propaganda i autoreklama. *Przegląd Historyczny*. 1986. 77/1. S. 25–43.
- Opaliński E. Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652: system parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 1995. 345 s.
- Orzelski S. Bezkrólewia ksiąg ośmioro czyli Dzieje Polski od zgonu Zygmunta Augusta r. 1572 aż do r. 1576. Petersburg, Mohiliew, 1856. T. 1. 292 s.
- Płaza S. Wielkie bezkrólewia. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. 80 s.
- Sokołowski W. Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentarzysty w latach 1574–1605. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1997. 200 s.
- Tyszkowski K. Jan Zamoyski, hetman i kanclerz wielki koronny. Lwów: Druk Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1938. 64 s.
- Urzędnicy województwa belskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku: Spisy / red. H. Gmiterek. Kornik: Polska Akademia Nauk. Biblioteka Kórnicka. Instytut Historii, 1992. 281 s.
- Volumina Constitutionum. T. II: 1550–1609. Vol. I: 1550–1585 / red. S. Grodziski. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008. 449 s.

REFERENCES

- Augustyniak, U. (2008). *Historia Polski 1572–1795*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
- Bohdryra W., Gmiterek H., & Ternes J. (Eds.) (2013). *Akta sejmikowe ziemi chełmskiej 157–1668*. Lublin [in Polish].
- Dubas-Urwanowicz, E. (1994). Bezkrólewie — czas integracji czy podziałów? *Przegląd Historyczny*, 85/1–2, 35–43 [in Polish].
- Dubas-Urwanowicz, E. (1998). *Koronne zjazdy szlacheckie: w dwóch pierwszych bezkrólewskich po śmierci Zygmunta Augusta*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku [in Polish].
- Dubas-Urwanowicz, E. (2002). Krolewstwo bez krola? Kompetencje monarsze w dwóch pierwszych bezkrólewskich po śmierci Zygmunta Augusta *Przegląd Historyczny*, 93/2, 145–158 [in Polish].
- Dworzaczek, W. (Ed.) (1957). *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. T. 1, (1572–1632). Cz. 1, 1572–1616*. Poznań: Wydawnictwa Źródłowe Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk [in Polish].
- Gmiterek, H. (Ed.) (1992). *Urzędnicy województwa belskiego i ziemi chełmskiej XIV-XVIII wieku: spisy*. Kornik: Polska Akademia Nauk. Biblioteka Kórnicka. Instytut Historii [in Polish].
- Grodziski, S. (Ed.). (2008). *Volumina Constitutionum. T. II: 1550–1609, Vol. I: 1550–1585*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].
- Grzybowski, S. (1998). *Jan Zamoyski*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy [in Polish].
- Kaminsyi, A.-S. (2011). *Istoriia Rechi Pospolytoi yak istoriia bahatiokh narodiv, 1505–1795. Hromadiany, yikhnia derzhava, suspilstvo, kultura*. Kyiv: Nash chas [in Ukrainian].
- Kutrzeba, S. (Ed.) (1932). *Akta sejmikowe województwa Krakowskiego. T.1, 1572–1620*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności [in Polish].
- Lulewicz, H. (2002). *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton [in Polish].
- Michalak, H. (1986). Jan Zamoyski — propaganda i autoreklama. *Przegląd Historyczny*, 77/1, 25–43 [in Polish].
- Morzycka, F. (Ed.) (1898). *Jan Zamoyski. Wielki kanclerz i hetman koronny. Życiorys*. Łódź [in Polish].
- Mykhailovskiy, V. (2019). Senatory Ruskoho, Podilskoho ta Belzskoho voievodstv na Liublińskomu seimi 1569 r. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 2, 46–62 [in Ukrainian].
- Mykhailovskiy, V. M. (Ed.). (2018). «Prykladom svoikh predkiv...». *Istoriia parlamentaryzmu na ukrainskykh zemliakh u 1386–1648 rokakh: Polske korolivstvo ta Rich Pospolyta = Studii z istorii parlamentaryzmu na ukrainskykh zemliakh u XIV–XX st.* (Vol. I). Kyiv [in Ukrainian].
- Opaliński, E. (1995). *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652: system parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].
- Orzelski, S. (1856). *Bezkrólewia ksiąg ośmioro czyli Dzieje Polski od zgonu Zygmunta Augusta r. 1572 aż do r. 1576*, Vol. 1. Petersburg, Mohiliew [in Polish].

- Płaza, S. (1989). *Wielkie bezkrólewia*. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza [in Polish].
- Sobieski, W. (Ed.). (1904). *Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego T. I: 1553–1579*, Warszawa: Polska akademia umiejętności w Krakowie [in Polish].
- Sokołowski, W. (1997). *Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentarzyści w latach 1574–1605*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].
- Tyszkowski, K. (1934). *Jan Zamoyski, hetman i kanclerz wielki koronny*. Lwów: Druk Zakładu Narodowego im. Ossolińskich [in Polish].
- Vinnychenko, O. (2002) Instruktisia peredseimovoho seimyku Kholmokoi zemli 1593 roku. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi Istorychno-filosofskoi sekti*, CCXLIII, 318–341 [in Ukrainian].
- Vinnychenko, O. (1998). Nevydanyi 26-yi tom “Aktow grodzkich i ziemskich”. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Seriia istorychna* (33), 207–217 [in Ukrainian].
- Yakovenko, N. (2002). *Paralelnyi svit. Doslidzhennia z istorii uavlenn ta idei v Ukraini XVI — XVII st.* Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Zwierzykowski, M. (Ed.) (2020). *Akta sejmikowe województwa bełskiego. Lata 1572 — 1655*, Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka [in Polish].

Дата надходження статті до редакції: 06.08 2021.

Creative Commons Licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)